

PROSVJEDNA PREDSTAVKA ALOJZIJA STEPINCA*

PREDSJEDNIŠTVO BISKUPSKE KONFERENCIJE

Zagreb, 21. srpnja 1945.
Br. 64/BK

Gospodine Predsjedniče:

Imao sam do sada nekoliko puta priliku da Vam pišem u pogledu stanovitih pitanja, koja su potrebna za pravilnu primjenu odnosa između Crkve i države. Iako nisam primio odgovora na ta pisma, ja to smatram najžurnijim te Vam ponovno pišem o istim stvarima.

U prvom redu radi se o pitanju smrtne kazne izrečene mojim svećenicima, koji sada čekaju na njeno izvršenje. U vezi s tom činjenicom, želim objasniti Vama, koji ste odgovoran nosilac vlasti u Hrvatskoj, niz stvari, koje su zapreka smirenju naše sadašnje situacije i zadovoljstvu naroda, koje se očekivalo kao posljedica završetka rata. Osjećam, da je moja dužnost prema Vama, da Vam otvoreno protumačim te stvari tako, da biste Vi mogli odkloniti na vrijeme uzroke nezadovoljstvu, koje svakodnevno vidim u svojim dodirima s velikim brojem svojih vjernika, koji moj dvor doslovce opsjedaju tražeći pomoć. Čineći to, ja se nadam, da ću na Vašoj strani naći iskreno i puno razumijevanje, jer sve što ću iznijeti, u interesu je naroda uopće i čitave narodne zajednice.

I.

Kada se 2. lipnja ove godine sastao visoki kler u Zagrebu s Maršalom i predsjednikom Federalne vlade, Maršal je svečano izjavio na pritužbe, da su neki državni rukovodioci postupali na svoju ruku i zatvarali svećenike, da će svi svećenici, koji se nalaze po zatvorima i koncentracionim logorima, biti bez odlaganja preslušani, i ukoliko se nijesu krvlju okaljali, da će odmah biti oslobođeni i pušteni na slobodu. Ta izjava dana je u jednom svečanom času, te je imala biti temelj dobrim odnosima između državnih i crkvenih vlasti.

Istina je, da su u zadnja dva mjeseca neki sjemeništari kao i svećenici bili pušteni iz logora i zatvora. No zagrebački sjemeništari bili su odmah pozvani u vojsku. Isto je tako istina, da je stanoviti broj mojih svećenika bio

izveden pred vojnički sud i osuđen na smrt. To su: profesor Kerubin Šegvić i profesor Stjepan Kramar, osuđeni po Prijekom sudu Zapovjedništva u Zagrebu 29. lipnja. Osim ove dvojice, isti je sud osudio na smrtnu kaznu redovnice Blandu Stipetić i Faniku Splajt; sestra Beata Nemeć osuđena je na tri godine prisilnog rada. Vojni sud u Karlovcu osudio je na smrt strijeljanjem dra. Matiju Kranjčića, župnika u Ozlju; O. Rikarda Ribića, franjevačkog gvardijana, i O. dra Beata Bukinca, profesora na visokoj školi u Karlovcu. Saznao sam, iako vijest nije još potvrđena u cijelosti, da je Prijeki sud u Križevcima osudio na smrt Stjepana Pavunića, župnika iz Koprivnice, Mihajla Kanotija, župnika iz Varaždina, Josipa Kalajdžića, župnika iz Biskupovca, i Petra Kovačića župnika iz Zagreba. Ova četvorica čekaju, da njihove osude potvrdi Ratni sud Zapovjedništva Druge Armije u Zagrebu. Osim toga, dr. Ivo Guberina, svećenik šibenske biskupije, već je osuđen na smrt.

Gospodine Predsjedniče! Ne mogu se suzdržati, a da ne učinim nekoliko zapažanja na procedure ovih vojničkih sudova.

1. Svaki čovjek zdrave pameti i poštenog srca zna, da optuženi ima neotuđivo pravo braniti sebe i tražiti u svoju obranu preslušavanje svjedoka pred bilo kojim sudom, koji zaslužuje takvo ime i namjerava izvršavati svoje funkcije u ime pravde. Bez preslušavanja svjedoka, koji osobno sudjeluju u najvažnijem dijelu rasprave, naime suđenja, ne može biti pravedne osude. Tvrdim, da vojnički sudovi ne pripuštaju svjedoke u njihovim raspravama. Ako je konačno dozvoljeno optuženima – koji doznaju za optužbe protiv sebe po prvi puta na suđenju – donijeti u svoju pomoć neka svjedočanstva između svojih suradnika u njihovu korist, to ne zadovoljava temeljni zahtjev ljudske pravde za vlastitom obranom sa svjedocima, jer se ova svjedočanstva ne uzimlju u obzir prigodom proglašenja osude, kao što iskustvo pokazuje. Takva svjedočanstva, u svakom slučaju, ne mogu zamijeniti usmeno preslušavanje svjedoka iz prostog razloga,

* Predstavka je upućena predsjedniku Vlade Republike Hrvatske dr. Vladimiru Bakariću.

Put križa u župi Đurmanec za pobijene u Maclju, njih oko 13.000 zajedno sa svojim svećenicima, redovnicima i bogoslovima. Danas kosti ubijenih leže u 130 grobišta koja trenutne hrvatske vlasti, umjesto da istražuju područje Maceljske šume, daju u koncesiju tako da se ta stratišta jednostavno uništavaju.

što ni optuženi, niti njegovi suradnici nisu znali prirodu optužbe. Konačno, takvo svjedočanstvo ne može biti *ad rem*. Radi toga također nema utjecaja na presudu.

Vojnički sudovi funkcioniraju s podpunim isključenjem javnosti. I imena vojničkih sudaca nisu poznata, barem ne javno. To je moguće i razumljivo u režimu, koji se ne zove demokratskim i narodnim, već otvoreno priznaje, da je autoritativan. Ali nije moguće razumjeti, da se takvo suđenje vrši u režimu, koji ističe demokratičnost i potpunu narodnu kontrolu. Držim, g. predsjedniče, da se i Vi kao i svaki pošten čovjek slažete s time, da se ne može zvati narodnom kontrolom praksa, koju svakodnevno pratimo u zagrebačkom novinstvu, kad ono uoči kojeg procesa donese inspirirane članke protiv stanovitog okrivljenika i sutradan sazna za njegovu osudu. Još manje se može zvati narodnom kontrolom ono saopćenje, što službeni izvještaji donose nakon izrečene presude vojnih i građanskih sudova. Takva su saopćenja više cinička poruga osuđenika i po tome pljuska u lice pravde nego opravdanje najtežih krvavih kazna.

2. Primjer smrtne osude, izrečene profesoru Kerubinu Šegviću, mogao bi biti predočen kao dokaz za ovo, što je upravo navedeno. Iako je Maršal jasno izjavio, da će svećenicima, koji nisu okrvavili svoje ruke, nego su bili samo nerazboriti, biti oprosteno, starac od 79 godina, K. Šegvić, bijaše osuđen na smrt, iako nije naveden dokaz o njegovu zločinačkom ponašanju. On bijaše osuđen kao pristaša gotske teorije o porijeklu hrvatskog naroda. To je donekle bezumna znanstvena teorija, koja jedva može biti dokazana, i on bi mogao prije biti osuđen radi slaboumnosti. Prihvaćanje ove znanstvene teorije prema zdravom razumu ne opravdava osudu na smrt. Ne može se dokazati, da je profesor Šegvić poticao ljude na zločine na račun svoje teorije. Takvo tumačenje za smrtnu osudu,

izrečenu nad starim profesorom Šegvićem, »izazvala je u pravničkim krugovima zaprepaštenje radi pomanjkanja pravnog osjećaja, a u širokim narodnim krugovima sućut nad krvavom sudbinom nemoćnog starca«. Ovo su, g. predsjedniče, najprirodniji ljudski osjećaji, a ni teorija niti propaganda ne mogu ih osuditi, da su »lažno humani«.

Pomanjkanje objašnjenja danoga nad smrtnom osudom profesora K. Šegvića također je pokazana u članku pod naslovom »Narodni sud je neumoljiv«, u listu »Omladinski borac« od 5. srpnja ov. g. Taj članak iznosi u predmetu Šegvića, da je on »stari svećenik, koji naliči na majmuna«, »začetnik tako zvane Gotske hipoteze o porijeklu Hrvata«. U tom članku izričito priznaje, da »Herrenvolk« (Nijemci) nikad nisu htjeli priznati, da su Hrvati, s rasnog stanovišta, isto što i oni sami, i stoga ta monstroznost nije nikada službeno odobrena. U tom »objašnjenju« bijaše nekoliko drugih očitih kontradikcija. Šegvić je prosvjedovao protiv ustaških prestupaka, koji su iskorišćavali njegovu teoriju, da opravdaju svoje zločine protiv Srba. Štoviše, bilo je opće poznato, da Šegvić nije odobravao pokolj Srba, dapače da je on osuđivao takav postupak u nekoliko prilika u mojoj nazočnosti. Za sva ostala djela, za koja je bio optužen, Šegvić je prije trebao biti izveden pred sud nacionalne časti, a ne pred prijeki sud, koji ga je osudio na smrt zbog razloga, koji nijedan sudac pri zdravom razumu ne bi mogao prihvatiti.

Zar prirodni osjećaj hrvatskoga naroda može prihvatiti objašnjenje smrtne osude izrečene Sestri Blandi Stipetić? Po prvi put u povijesti hrvatskoga naroda jedna časna sestra bijaše osuđena najvišom kaznom, kojom se kažnjavaju najokorjeliji zločinci. A kako je Sestra Blanda okrvavila svoje ruke? Sakrivajući jednog ustašu, ubojicu Stjepana Hripku, pod imenom Barić. U tome joj je pomogla Anka Zbornik i Sestra Beata Nemeč. Predpostavimo, da je Stjepan Hripka bio dokazani »zločinac«. Ostaje otvoreno pitanje, da li je Sestra Blanda Stipetić to znala. Ta činjenica nije iznesena u donošenju osude. Naprotiv, Sestra Blanda Stipetić je tvrdila (usporedi »Omladinski borac«, 5. srpnja), da ona nije znala ni što je on bio, niti da li je bio ustaša. Zato, tako dugo, dok nije dokazana subjektivna krivnja za jedan objektivni čin, nikada osuda ne može biti izrečena prema bilo kojem ljudskom pravu ili prema ijednom razumu; a najmanje od svega mogla je obtužena biti osuđena na smrt. Taj Hripka živio je daleko od S. Blande Stipetić i Anke Zbornik. Nije dokazano, da li je ijedna od njih dvije poznavala njegovo prijašnje djelovanje. Ovaj je čovjek pomagao obadvjema sestrama, Blandi Stipetić i Anki Zbornik, donositi hranu u Zagreb za bolnicu i za dobrotvornu kuhinju za siromahe. Ako su one njega skrivale, ne znajući što je on bio, zar je taj čin zaslužio smrtnu kaznu? Tom osudom Sestra Blanda Stipetić i Anka Zbornik su kažnjene na isti način kao priznati ubojice Juco Rukavina i Majstorović-Filipović.

Da li postoji ikakva stvarna podloga, da se osudi njihova krivnja? Ova je djela počinila jedna Sestra, koja je često vidala, kako su partizani i njihove obitelji bili skrivani u Bolnici čč. sestara, i koje su znale šutjeti, da ničim ne otežaju njihovu tešku situaciju. Zar se ovo nije moglo uzeti u obzir, kad se sudilo o njihovoj krivici?

Ali ima ovdje i nešto još važnije. Hripka bijaše uhićen. Do danas on nije izveden ni pred koji sud, njegovi zločini nisu bili sudski utvrđeni. Koliko je meni poznato, pred deset dana on se nalazio u sabirnom logoru u Maksimiru. Prema kojem zakonu, po kojoj logici mogu biti izrečene dvije smrtno osude radi pomoći pružene jednom čovjeku, koji ni sam nije još suđen i čija krivnja još nije sudski dokazana? G. predsjedniče, ovo je doista jedan primjer »pravde« i zakona, jedinstven u analima naših sudova.

Sada navodim drugi slučaj. Župnik župe Svete Obitelji na području Kanal u Zagrebu, Petar Kovačić, bijaše kažnjen radi toga, što je primio odlikovanje od ustaškog režima, odličje koje mu je bilo podijeljeno protiv njegove volje. On bijaše optužen i radi opominjanja roditelja s propovjedaonice, da nastoje, da njihova djeca ne ostaju na ulicama do rane zore u miješanom društvu. Za takav »prestupak« od strane katoličkog svećenika, koji vrši svoju dužnost, izrečena je osuda od 18 mjeseci prisilnog rada. U vezi s tim mi zapažamo jedinstveni značaj našeg pravnog postupka. Na prijedlog javnog tužioca, sam sudac optužuje okrivljenog, da je pred nekoliko godina prisilio jednog od svojih pravoslavnih rođaka, da prijede na katolicizam; na osnovu toga osuđen je na 6 godina prisilnog rada. »Kadija tuži, kadija sudi«, rekao je narod za turske sudove pred tri stoljeća. A eto napredni hrvatski narodni sud u Zagrebu g. 1945. radi kao da živimo u 16. i 17. stoljeću. Stradanje župnika Kovačića nije time dovršeno. On je doveden u Zagreb i vojni sud komande grada osudio ga je na smrt! Tu staje pamet i srce.

Još nisam bio u stanju ovjeriti najnovije vijesti o koprivničkom župniku, Stjepanu Pavuniću, koji je bio osuđen na smrt u Križevcima. Ja poznajem Pavunića kao izvanredno savjesnog čovjeka, koji ne bi naškodilo ni muhi i ne bi bio u stanju poticati bilo koga, da čini zlo. On se izjavljivao u korist Nezavisne Države Hrvatske za vrijeme dok je NDH imala stvarnu vlast. Ako je on bio član Sabora, to nije bilo dobrovoljno, nego, kao što svatko zna, po odredbi vlasti tada na snazi. Dobro je poznato da oni koji nisu došli na poziv u Sabor, da su bili zatvoreni. Da li čovjek moralnih vrlina jednoga Stjepana Pavunića zaslužuje smrtnu kaznu?

Štoviše, zašto bi varaždinski župnik, miroljubivi i trijezni čovjek, vrlo ugledan u svome gradu, kroz nekoliko godina učitelj varaždinske mladeži, bio strijeljan kao zločinac? Ne trebaju li ovdje biti primijenjene Maršalove riječi, kad je rekao, da će svi biti pušteni na slobodu, koji nisu okrvavili svoje ruke, nakon svih do danas pretrpljenih progona i patnja? Isto se treba primijeniti i

na župnika iz Biskupeca, M. Kalajdžića, i župnika iz Kamenskog, Kuzmanića, koji su, kako smo saznali, također osuđeni na smrt po prijekom sudu u Karlovcu.

Zadržao sam se dulje kod ovih primjera, g. predsjedniče, da pokažem, na kakvim se temeljima osniva sudovanje vojnih sudova. Držim, da je jasnije od sunca, da ovo sudovanje ne može ulijevati povjerenje u svoju objektivnost. Isto tako je jasno, da ovi sudovi ne služe pravdi, nego nečem drugome, da se prije može nazvati osveta i mržnja. A kako oni donose masovne smrtno osude, postali su organi masovnog terora. Nije zato čudo, da je predsjednik vojnog suda komande grada Zagreba dobio u narodnim masama ime drugoga Vidnjevića, zloglasnog predsjednika pokretnog prijekog suda u Zagrebu.

Iz ovoga slijedi opravdani zahtjev, da se što prije, upravo odmah, dokine sudovanje vojnih sudova u Hrvatskoj i prorade redovni građanski sudovi za građanska lica. U tim sudovima, ako se zovu narodni, neka sude po narodu neposredno izabrani i kvalificirani suci. Nijedan današnji član suda ni kotarskog ni okružnog u Zagrebu, a pogotovo ne vojničkog nije izabran od naroda, nego je imenovan odozgo.

3. Osim navedenih i osuđenih svećenika zagrebačke nadbiskupije, čitav niz drugih još danas sjede u zatvorima i logorima. U prilogu šaljem popis zatvorenih zagrebačkih svećenika. Što se tiče drugih biskupija, nisam još bio u stanju dobiti točne informacije. Ali koliko sam do sada uspio saznati, njihov broj nadmašuje broj zatvorenih zagrebačkih svećenika.

4. Primam svaki dan sve više informacija o uhićenim svećenicima. I u isto vrijeme s vijestima o njihovu uhićenju, vijesti o nasilnom oduzimanju njihove imovine. Župni uredi su zatvoreni i duhovna pastva često je onemogućena. Niži državni službenici postupaju bez ikakve pravne dozvole te dijele crkvena dobra i rješavaju agrarni problem s crkvenom imovinom po svom vlastitom nahođenju. Stalni napadaji novina na pojedine svećenike, trpanja klera u »reakciju«, napadaj na moju osobu, podvale i karikature u novinama, kao da ja zaštićujem one, koji kliču podvale i karikature u novinama, kao da ja zaštićujem one, koji kliču Paveliću, izvrćanje jasnog smisla mojih okružnica u javnoj štampi, a bez i najmanje mogućnosti, da se pogođeni javno ili na istom mjestu brane, sve to daje sve jasniji dojam, sve jasnije izražuje činjenicu, da je katolički kler u ovoj državi stavljen izvan zakona, da ga svatko može nekažnjeno napasti, oblatiti, a njemu preostaje jedino pravo, da šuti, da puni zatvore i obogaćuje imenima listu na smrt osuđenih. Sve to biva u isto vrijeme, kad predavači, i to gospoda javni tužioc, tumače širokim slojevima grada Zagreba deklaraciju vlade o slobodi savjesti i slobodi vjeroispovijedanja.

5. Konstatiram činjenicu, da su katoličkoj štampi stvarno zatvorena usta. Nije dozvoljeno izlaženje lista zagrebačkih župnika s motivacijom, da nema dovoljno

papira. A malo poslije, vojnici su, bez ikakve presude, iz podruma »Narodne tiskare« i moga dvora odvezli vagon papira na račun partijske tiskare »Naprijed«, kao da je partijska tiskara državno poduzeće. I to predstavlja unikum pravne sigurnosti, u kojoj živimo.

Katoličkom je tjedniku »Novi život« dozvoljeno izlaženje samo kao mjesečniku u tako ograničenom broju primjeraka, da je time unaprijed ugušen i prije no što se pojavio. »Narodna tiskara«, u kojoj je većim dijelom crkveni novac, optužena je, da je surađivala s okupatorom i narodnim neprijateljem, pak joj je obustavljena svaka djelatnost. Ali prije svake osude suda, njezine zalihe papira vojnici, dakle državni funkcionari, odvoze u korist druge partijske tiskare. Tako je stvarno onemogućena svaka sloboda štampe, premda i ona figurira na deklaraciji »Savezne vlade«. Došli smo do stanja, da nas u štampi gotovo svakodnevno napadaju, a ne daju štampati nijednog katoličkog lista. Sve to biva u eri »oslobođenja« i pod geslom slobode.

6. Ovogodišnje hodočašće zagrebačkih građana u Mariju Bistricu postalo je predmetom novinskih napadaja i drugih metoda represija protiv katoličkog klera. S tim u vezi moram se osvrnuti na ovo hodočašće.

Prije svega jedna konstatacija. Sve, što se dogodilo u samoj procesiji, sve je to bilo neorganizirano, spontano. Najodlučnije odbijam tvrdnju, da su reakcionarni krugovi organizirali političke poklike. Pjevanje poznate pjesme »Hoćemo Boga« je u Zagrebu staro. To je zapravo francuska pjesma, stara već 25 godina, i davno je već kod nas pjevana. Poklici i skandiranje puka novi su i u stilu današnjih dana. Crkva ih sigurno nije uvela. Još manje prekidanje same moje propovijedi. Uvijek sam tražio i naglašavao, da politika bude odvojena od Crkve.

Konstatiram nadalje, da u procesiji i za vrijeme vjerskih obreda nije pao nijedan politički poklik, premda mi je dobro poznato, da su sa strane USAOH-a (Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske) upućeni omladinci, da izvikuju političke poklike, koji su mogli izazvati protuodgovore publike, koja je to sa strane slušala. Ni Crkva ni kler nije kriv, da su ove godine tolike mase hodočastile na Bistricu. Za to će snositi odgovornost i oni, koji su punili logore i zatvore rođacima bistričkih hodočasnika. Crkva i kler nije kriv, što su bili od tisuća aklamirani. Reklamu su im opet načinili oni, koji su taj kler zatvarali i sudili na smrt. U vezi s bistričkom procesijom neki visoki funkcionari šire vijest, da je biskup dr. Čekada molio nekoliko puta s masom svijeta po pet Očenaša za emigrante. Najodlučnije odbijam ovu klevetu, koju mogu tisuće hodočasnika svaki čas demantirati.

7. Pitanje vjerske obuke u školama nije postavljeno od Crkve, nego od onih, koji su bez ikakvog dogovora ili dozvole bilo kojeg ovlaštenog predstavnika Crkve i bez ispitivanja mišljenja velikoga broja onih, koji danas šalju svoju djecu u škole, sami donijeli odluku. Usprkos

tvrdnji, da vjerska obuka ne će biti ukinuta, utvrđene su slijedeće činjenice:

a) Da je vjerska obuka potpuno ukinuta u višim razredima srednjih škola. To nije u skladu s načelima slobode vjere i slobode savjesti. Ako ova načela dopuštaju dobrovoljni izbor vjerske obuke u nižim razredima srednjih škola, zašto to ne vrijedi i za više razrede? Očito je, da je u odluci, da se ukine vjerska obuka u višim razredima, bio odlučujući jedan drugi razlog. Jasno je, da to nije bio motiv prijateljstva prema Crkvi i vjeri. I narodne mase su to jasno ustanovile.

b) U nižim razredima vjerska obuka je reducirana na neobavezni predmet, i to jedan sat tjedno.

c) U pučkim školama također je neobavezan i reduciran na jedan sat tjedno.

To su utvrđene činjenice. Ako su oni, koji su donijeli te odluke u pogledu vjerske obuke u Hrvatskoj, predvidjeli reakciju narodnih masa, oni bi zaista oklijevali donijeti takvu odluku, jer to nije u skladu s narodnim mnijenjem. Ja ponovno dodajem, da su učenici u višim razredima u velikom broju spontano tražili vjeronauk.

Zašto je ta sloboda oduzeta od njih u ime »slobode«? Te činjenice ukazuju na potrebu revizije propisa, koji se odnose na vjersku obuku u pučkim i srednjim školama, tako da se može davati dva puta tjedno u prvima, i da se uvede u više razrede.

8. Konačna riječ na optužbu komunističkih novina »Naprijed« od 14. srpnja 1945., da je jedan svećenik, vjeroučitelj, naučio svoje učenike skandirati: »Hoćemo vjeronauk u škole«. Povest ću o tom slučaju istragu. Ali ne mogu shvatiti, kako je »Narodni list«, od 14. VII., donio karikaturu bistričke procesije, kao da su djeca na procesiji vikala spomenuti poklik. Zar to nije izvrgavanje ruglu bistričke procesije? Zar to ne potpada pod udar zakona o raspirivanju vjerske mržnje? Ili zar se takav posao može zvati znanstvena kritika religije? Ili zar je to »kritika neispravnog rada vjerskih predstavnika«, koja se ne smatra izazivanjem vjerske mržnje? Budite uvjereni, da se tisuće i tisuće odraslih muževa i žena, koji su sudjelovali u bistričkoj procesiji, nalaze duboko povrijeđeni ovom porugom »Narodnog lista«. A na koncu, najmanje je shvatljivo, kako je mogao ministar nastave g. Brkljan pred narodom Donje Stubice tvrditi, da je reakcija pokušala to (tj. povratak bistričke procesije) iskoristiti, pa je... najmila neku djecu, da viču, kako u školama nema vjeronauka. (Vidi: Vjesnik, 10. VII. 1945., str. 3). Žalim, što je g. ministar bio tako loše obaviješten o bistričkoj procesiji te je mogao nekritički iznijeti tvrdnju, koju ja odlučno odbijam.

Istina je, da su jedan dan nakon procesije u Mariju Bistricu, svi svećenici, koji su poučavali katekizam u pučkim školama grada Zagreba, bili brisani s popisa namještenika, i rečeno im je, da sam ja informiran, i da će oni biti od sada plaćeni od onih, koji žele vjersku obuku u

školama. G. predsjedniče, ja Vas pitam, kako se mogu tumačiti takve akcije? Da li su one u skladu sa slobodom savjesti i demokracijom, kako je tvrdio Ministar javne nastave u svom govoru u Donjoj Stubici? Moraju li oni, koji se u praksi pokoravaju svojoj savjesti, prema principima demokracije, plaćati specijalni porez za uzdržavanje svećenika, da poučavaju vjeronauk u pučkim školama? Nije li to većina roditelja? Ja Vas molim, g. predsjedniče, da ispitajte ovaj slučaj, tako da svećenici, koji podučavaju katekizam u pučkim školama, ne budu žrtve ničije mržnje, i da ne budu kažnjeni za nešto, radi čega bi ih se moglo proglasiti kolektivno krivima. To može biti učinjeno samo ako su stotine tisuća kažnjeni porezom za uzdržavanje svećenika, koji podučavaju katekizam u školama, ako se ti roditelji usude koristiti s pravom slobode savjesti. Odluka kojom su vjeroučitelji skinuti s popisa namještenika, drugi je upadni slučaj, na koji način neke osobe shvaćaju demokraciju i pravicu. Stoga se ja nadam, g. predsjedniče, da ćete Vi pokušati uspješno opozvati ovu odluku.

9. G. predsjedniče! Kada se sve, što sam naveo o djelovanju vojnih sudova protiv svećenika, uzme u obzir; kada se lista svećenika osuđenih na smrt ponovo pročita; kada se veliki broj svećenika u kaznionicama uzme u račun; kada se dan za danom opetuju napadi protiv klera, i oni se osuđuju kao »reakcionarci«, što u suvremenom rječniku znači, da su oklevetani i stavljeni izvan zakona; kada se položaj Crkve u današnjim školama realistično procijeni; kada se sjetimo, da se skoro sve crkvene zgrade, kao škole i sjemeništa, upotrebljavaju za svjetovne svrhe; kada je, dapače, dokazano, da je katolički tisak u Hrvatskoj praktički uništen; kada se u katoličkim ustanovama imenuju učitelji, koji u svojim razredima otvoreno napadaju katolička načela odgoja, nije li onda pravovaljan zaključak, da je Crkva u Hrvatskoj progonjena? Ja hotimično nisam spominjao način postupka, kojem su katolički svećenici izloženi u sabirnim logorima i u kaznionicama, jer to je tragična povijest. Ali činjenice same za sebe govore vrlo glasno. Njihove riječi su jasne. Katolička Crkva u Hrvatskoj u stanju je konfuzije. Ona nije progonjena otvoreno, jer to danas još nije zgodno, ali pod izlikom sređivanja svojih djelatnosti na političkom polju, a u stvarnosti s očitom namjerom razaranja svega, što čini temelj života Crkve, naime slobode svećenstva i njegove djelatnosti na području duhovne pastve vjernika. Jer, kako statistika pokazuje, kler naglo nestaje s površine slobodnog života, ili u kaznionicama ili pod hitcima jedinica za strijeljanje.

II.

G. predsjedniče! Ja sam spomenuo na početku, da me veliki broj moga stada dolazi svakodnevno posjetiti,

iznoseći raznovrsne molbe, da im pomognem u njihovim potrebama. Kao njihov pastir ja se ne mogu oglušiti na sve ove vapaje, i radi toga razloga, ja moram o njima diskutirati, tako da ih Vi možete uzeti u razmatranje.

1. Ponajprije stalo mi je do onih, koje vojni sudovi osuđuju na smrt, da doista dobiju svećenike u posljednjim časovima, te prime vjersku utjehu. Na primanje sv. sakramenata u posljednjim časovima života ima pravo svaki osuđenik, pa i onaj koji je osuđen na gubitak časnih prava. Pogotovo imadu to pravo svećenici, koji su, koliko imadem podataka, do sada bez pratnje svećenika justificirani.

Ja sam se za vrijeme ustaškog režima mnogo zauzimao za to, da svi osuđenici mogu imati svećenika u posljednjim časovima. U tome sam konačno uspio. Držim, da ni današnji režim neće u tome zaostati, te će najhitnije biti riješeno pitanje svećenika, koji će osuđenike pratiti prema njihovoj želji i zahtjevu na posljednjem putu.

Neka vojne vlasti označe svećenike, u koje imadu povjerenje, i kojima ću ja moći dati za to potrebno ovlaštenje, te se ova osnovna stvar već jednom skine s dnevnog reda. Već sam više puta primio usmena obećanja u tom pravcu, ali se stvar do danas nije pomakla s mrtve točke. Međutim, vojni sudovi izricali su smrtne osude, kako potvrđuju događaji, koji su se odigrali 20. Ov. mj. pred Zrinjevačkim sudom u Zagrebu, kada je nekoliko tuceta žena saznalo, da su njihovi muževi ili braća strijeljani.

Ako im ih nisu prethodno oduzeli tijekom pljačke, iza ubijenih redovito su ostajale krunice

2. U vezi s tim pitanjem ima jedna važna okolnost, naime da nema takvoga suda, koji bi u slučaju smrtne osude bio kompetentan osloboditi osuđenoga. Takva jedna ustanova postoji u svakom pravnom sustavu dvadesetog stoljeća. Pravi napredak u njegovanju duše i srca zahtijeva, da u državnoj upravi načelo praštanja bude poštivano uz načelo pravde. To načelo duboko je ukorijenjeno u kršćansku dušu hrvatskog naroda. Radi toga nedostatak vrhovne vlasti, koja bi u slučaju smrtnih osuda mogla vršiti pravo pomilovanja, osjeća se dvostruko. Ja ne mogu, niti moram prijeći šutnjom preko činjenice, da je takav jedan autoritet spasio za vrijeme ustaške vlade nekoliko ljudskih života, koji su danas na visokim položajima. Čemu nazadovati u tom pogledu, kada se u isto vrijeme naglašava, da smo mi napredan narod? To je tim nužnije, jer, koliko mi je poznato, vojni sudovi postupaju vrlo brzo. Govori se, da dnevno pada oko osamdeset presuda. U nekoliko minuta odlučuje se o sudbini života i dugih godina slobode. Zar je moguće pretpostaviti, da je tako sudovanje temeljito i pravedno? Stvarna potreba te vlasti ne može se smatrati udovoljenom činjenicom, da osude jednog nižeg vojničkog suda moraju biti potvrđene po višem vojničkom sudu. Jer ovdje se ne radi o agenciji za pomilovanje, nego, ustvari, o apelacionom sudu. A sud uvijek ostaje sud, uvijek ostaje u sferi primjene zakona, i, prema tome, pravde. Poznato je, da ogromna većina optuženika ne pozna, niti može poznavati odredbe vojnih sudova, koji za njihove prekršaje sude sada retroaktivno, što također nije ispravno. Stoga je očito, da bi bilo vrlo poželjno postojanje neke oblati, koja bi imala mogućnosti pomilovati osuđene na smrt.

3. Obitelji pogubljenih nemaju pravo saznati, gdje se nalaze grobovi njihovih milih i dragih, njihove braće i muževa. Poznato je, da rimsko pravo dopušta sahranu pogubljenoga. Nakon smaknuća »pravdi je udovoljeno«, i nema razloga zašto tijelo jednog kršćanina ne bi bilo dolično pokopano. Umjesto toga, smaknuća se provode na nepoznatim mjestima. Lešine se bacaju u zajedničku jamu, i nitko od njihove rodbine ne može saznati, gdje može naći grobove svojih milih i dragih. Današnji nosioci vlasti zgražali su se i prosvjedovali protiv ustaških postupaka, kada su ovi pokapali osuđenike na nepoznatim mjestima ili na mjestu izvršenja osude. Ja sam se svojski zauzimao, da se pogubljenima smije dati kršćanska sahrana. Ono što je prije bilo strašno, ne smije se ponavljati danas. S toga razloga treba dopustiti rodbini, da sahrani smrtne ostatke u obiteljske grobnice, na kršćanskim grobljima, kako su činili od prastarih vremena pobožni kršćani. Također je potrebno uvesti praksu, da sudovi, koji izriču smrtne osude i koje su izvršene, o tome obavijeste Ured o popisu pučanstva, tako da smrt svakoga pojedinca može biti službeno potvrđena. To je potrebno radi velikih posljedica u odnosu na njihov imetak i njihove obitelji.

4. Naši su zatvori i još uvijek puni i prepuni. Ja puštam po strani pitanje, da li su svi zatvorenici krivi i da li oni trebaju biti tamo. Mnogi sjede u zatvoru po 6 do 7 tjedana a da nisu preslušani, a nakon jednog preslušanja, pušta ih se kući. Jesu li takvi morali biti u zatvoru? U štampi se priznaje, da su vlasti bile zavarane krivim optužbama i da su smjestile nedužne u zatvor.

Takvim bi se slučajevima lako doskočilo, kad se ne bi svakoga odmah lišilo slobode, čim stigne protiv njega prijava. Na temelju prijave trebalo bi pozvati prijavljenoga na preslušanje. I tada bi se istom odlučilo, da li da ga se pritvori ili pusti, da se eventualno brani iz slobode. Masovno hapšenje, bez razlike na težinu prekršaja, mora nužno dovesti do toga, da u zatvoru sjede mnogi nevini samo zato, što se našao netko, tko je na njima izvršio osobnu osvetu.

Takvim bi se osvetama i progonu nevinih moglo i moralo izbjeći time, što bi svaki onaj, koji podnese lažnu prijavu, bio kažnjen. Ali za to bi bilo potrebno, da se je u pozivima to jasno kazalo.

Nažalost, nijedan javni poziv vlasti na prijavljivanje sugrađana nije imao ove jedne neobično važne rečenice: da će biti kažnjen tko podnese lažnu prijavu. U protivnom slučaju pogoduje se stvaranju sistema douškivanja i osvete, na čemu se ne može temeljiti blagostanje države i naroda.

Koliko bi bilo olakšano vlastima, kad bi se opreznije postupalo s hapšenjem, i kad bi se lakši slučajevi rješavali preslušavanjem bez hapšenja! Koliko bi nezadovoljstva otpalo, koliko bi suza i boli bilo prištedeno! I za to treba imati razumijevanja.

5. Narodne mase se tuže na mnoge stvari s obzirom na postupak prema zatvorenicima. Prije svega, zatvori su pretrpani i ne mogu primiti onaj broj ljudi, koji faktično u njima boravi. Mjere u vrijeme uhićenja, kako sam ih opisao gore, mogle bi uvelike ublažiti zlo.

Ja sam već tražio, da nekoliko svećenika bude određeno za pohađanje kažnjenika i da im daje sakramente u slučaju bolesti. Do danas ovom zahtjevu nije udovoljeno.

Osim kažnjenika, i rodbina mnogo trpi donoseći im hranu i presvlaku. Ovakav prkos u postupku je neshvatljiv.

Nekim kažnjenicima nije nikad bilo dopušteno primiti hranu i presvlaku od njihovih obitelji. Oni već tjednima bijahu u zatvorima. Njihove žene su im donosile hranu, a stražari su im rekli, da im muževi više nisu tamo, iako su ih njihove žene – predpostavimo takav slučaj – nekoliko minuta prije vidjele. Zašto se ne dopusti svima utamničenicima primanje hrane u neke određene dane? Ako pri tome ima zloupotreba, one se mogu izbjeći razumnim oprezom i nadzorom.

Rodbina zatvorenika mora čekati satima, da dođe na red. Kad stražari jednom prime hranu, moraju čekati dugo sate, da im se vrati košare. Bilo je slučajeva, da su

članovi obitelji morali čekati od 4 to 6 sati na suncu, da obave svoj posao. Zašto mučiti one koji nisu krivi? Ne može li se ubrzati postupak za primanje hrane i odjeće? Poznati su mi mnogi slučajevi, gdje su se žene razbolile radi takvog postupka, tako su oslabile, da su postale nesposobne za bilo kakav rad. Ali ove su osobe još srazmjerno sretne, jer one bar znadu kamo trebaju odnijeti svoju hranu. Ali što mogu reći o onima, koje moraju čitave tjedne obilaziti od zatvora do zatvora, prije nego što konačno nađu svoga muža i svoga sina. Zašto ovakav postupak? Zar to ne znači bez potrebe mučiti, ogorčavati mnoge obitelji? Pa one već time, što im je netko u zatvoru, trpe i pate. Zar se mora bez potrebe povećavati mjera njihovih patnja? Ne nalazim razloga ovome postupku. Izgovor, da su patili i oni, koji su bili u šumi, pa neka sada pate ovi, koji su bili u gradu, nije čovječanski. U čemu bi, zapravo, onda imalo stajati oslobođenje, ako se samo mijenjaju uloge stradalnika? Zato se ja nadam, g. predsjedniče, da ćete Vi u sporazumu s vojničkim vlastima ustanoviti ured, koji bi davao rođacima zatvorenika točne informacije, gdje su smješteni članovi njihovih obitelji. Zatim, da svim zatvorenicima bude dopušteno primanje hrane i odjeće, napose odjeće. I, konačno, da se ubrza postupak uručjenja hrane i odjeće. Na taj način bi se izbjeglo mnoge opravdane žalbe i s njima nezadovoljstva.

6. Ovih sam dana dobio više stotina molba i upita, koji se odnose na sudbinu odvedenih časnika i domobrana. Tako su bili mnogi prigovori radi skupine zrakoplovnih časnika, koji su pješačili od Zagreba do Bjelovara, tada preko cijele Slavonije do Petrovaradina i Vršca. Rodaci koji su ih posjetili u Vršcu, izjavljuju, da će ti ljudi, zajedno s drugim zarobljenicima, biti poslani na rad u Rusiju. Ne izgleda mi ova vijest istinita, ali, naravno, uznemirila je rodbinu ovih nesretnika. Bilo bi stoga uputno službeno opovrći ove vijesti, jer sam ja saznao, da se nekoliko od tih časnika vratilo u Zagreb.

Na stotine tisuća hrvatskih vojnika, koji su napuštali Zagreb, bijahu uvršteni u jugoslavensku vojsku i služe sada u mjestima daleko od svojih domova, u Makedoniji i Srbiji. Kruta je sudbina tih ljudi, cvijeta hrvatskoga naroda. Oni su vršili svoje vojničke dužnosti u najboljoj vjeri. Sada oni moraju lutati od jedne nesreće do druge, izloženi su ispadima šovinističke mržnje, kao ratni zarobljenici u svojoj vlastitoj državi. Mjeseci prolaze, a da se ne mogu javiti svojim obiteljima. Drugi su još u sabirnim logorima i trpe glad u svojoj vlastitoj domovini.

Kad čovjek sve to gleda, samo se od sebe nameće pitanje: da li je kada Hrvatski Narod u svojoj povijesti prepatio toliko nevolja, kao ove posljednje četiri godine i ovih nekoliko mjeseci poslije svršetka rata?

Ako se k tome doda sve ono, što pati hrvatska inteligencija, činovnici, intelektualci, koji su otpušteni iz službe, ili se još nalaze po zatvorima i logorima zato, što

su za prijašnjeg režima obavljali svoju službu, od koje su živjeli, onda nastaje pitanje: Kamo sve to vodi?

Tisuće članova obitelji otpuštenih državnih i privatnih namještenika ostaju bez kruha. Kakvog će se posla moći primiti ljudi s fakultetskom izobrazbom u svojim četrdesetim i pedesetim godinama? To je danas postalo socijalno pitanje. Ako se gdje od iz usta kojega neškolanog huškača te ljude upućuje, da idu kopati ceste, onda je to prije cinička i krvava poruga na kulturni rad hrvatske inteligencije, nego putokaz za rješavanje pitanja njihove životne egzistencije.

Čovjeku upravo dolazi na pamet pomisao, da je to pokušaj opravdanja istrebljenja hrvatske inteligencije. No, svakako vrlo bijedan pokušaj. Na mjesta hrvatskih inteligentata stručnjaka dolaze nestručnjaci, za koje odgovorni faktori javno priznaju, da koji puta jedva znaju staviti potpis na papir.

7. Konačno, nameće se pitanje: gdje postoji moralno opravdanje za progon tisuća hrvatskih časnika i stotina tisuća hrvatskih vojnika, koji su u najboljoj vjeri i potpunom predanju, da služe Hrvatskom Narodu, vršili svoje vojničke dužnosti. Po etičkim i pozitivnim načelima ratovanja nijedan od njih ne bi smio biti podvrgnut kazni osim onih, koji su prekršili međunarodne principe ratovanja i možda nepravedno napadali mirno pučanstvo, koje uopće nije sudjelovalo u ratnim operacijama. Neće biti možda suvišno, da se u obranu ovih hrvatskih časnika i vojnika naglasi i to, da su oni svoju borbu smatrali kao obrambenu borbu protiv svih onih nepravdi, koje su i po priznanju predstavnika »narodnog oslobodilačkog pokreta« počinjali šovinistički režimi predratne Jugoslavije. Pogotovo kad su ti časnici i vojnici danas najspremniji da surađuju na obnovi i procvatu onakve Jugoslavije, koja bi bila istinska garancija ravnopravnosti i jednakosti svih naroda Jugoslavije.

Ja zaključujem. Sve što sam iznio, učinio sam s namjerom, da osiguram iskrenu suradnju između Crkve i države. To je uvijek bila moja želja i misao vodilja u mojemu radu. Taj rad je od crkvenog značaja i tako ne preuzima odgovornosti za političke djelatnosti. Ja sam djelovao u okviru crkvenoga zakona za dobro hrvatskoga naroda, i, dosljedno, svih u Federalnoj demokratskoj Jugoslaviji.

Molim Vas, g. predsjedniče, primite izraze moga iskrenog poštovanja.

DR. ALOJZIJE STEPINAC,

Zagrebački nadbiskup,
predsjednik Biskupske konferencije

Preuzeto iz knjige

Lucijana Kordića

Mučeništvo crkve u Hrvatskoj, ZIRAL, Chicago, 1988.,

str. 127. – 142. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»fra Leo Petrović i 65 subrača«, VII., 1 (12),
Široki Brijeg, 2014.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14,
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD;
Canada 13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:
žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Poteškoće su nas zaista stisle sa svih strana, ali to ne znači da smo izgubili nadu. Dapače. Idemo naprijed dokazujući da znamo što znači biti pravi ljudi i pravi kršćani.

Udruga *U ime obitelji* izvojevala je veličanstvenu pobjedu u obrani braka. Trebalo je, na žalost, dokazivati da je on zajednica muškarca i žene. Drukčije su, naime, držali oni zadojeni komunističkim, liberalnim i sličnim namislima. Takvi su doveli do toga da je tijekom XX. stoljeća ubijeno više od 600 osoba iz hijerarhije Crkve u Hrvata, a ubijeni iz puka Božjega broje se na stotine tisuća. Don Anto Baković o svemu je napisao knjigu *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*. Odgovor je to na želju pape Ivana Pavla II. da se dolaskom novoga tisućljeća popišu žrtve komunističkog sustava. Biskup don Mile Bogović ozbiljno je sve shvatio pa je počeo graditi Crkvu hrvatskih mučenika i govoriti što je to zapravo mučeništvo. Kasnije iz svega izrasta Komisija HBK i BK BiH za hrvatski martirologij. Između ostaloga, do sada je održala simpozij *Hrvatski mučenici i žrtve iz vremena komunističke vladavine* te izdala zbornik radova. Uskoro će, uz Božju pomoć, biti i simpozij koji pobliže govori o samome mučeništvu. Komisija je već počela i s popisivanjem katoličkih žrtava iz vremena komunističke vladavine te s traženjem mučenika među njima. Na raznim stranama Crkve u Hrvata djeluje više postulatura i vicepostulatura, a neki se spremaju krenuti tim putem. Crkva se, dakle, pokrenula.

Ni država Hrvatska ni država BiH, gdje su Hrvati konstitutivan narod, na žalost ne idu tim putem. Svakako treba izdvojiti povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugoga svjetskog rata u Herceg Bosni, BiH. Međutim, to je naum nastao odozdo, iz puka. U Hrvatskoj ni toga nema. Umjesto sustavne brige o nevino pobijenima ili o dostojnom zatvaranju povijesne stranice Drugoga svjetskog rata, tamo je sve zgurano pod Ministarstvo branitelja kojemu je »netko« zapovjedio da kad se već ne može postići da ne postoje posmrtni ostatci pobijenih, onda se može postići da se zatru svi drugi tragovi i time otupe ta događanja. U suprotnosti je to s rezolucijom Vijeća Europe koje je 23. kolovoza prozvalo Danom sjećanja na žrtve totalitarizama (nacionalsocijalizma, fašizma i komunizma) i pozvalo države da se suoče s tim teškim nasljedom. Ovdje to očito nije slučaj.

Zahvaljujući odgovornu radu (hvala svima), uspjeli smo pronaći i fra Martina Soptu i fra Slobodana Lončara. Pokopat ćemo ih u samostanskoj crkvi na Širokom Brijegu 7. veljače 2014. No, osim njihovih posmrtnih ostataka imamo i predmete koji su njima ili drugim pobijenim pripadali. A oni mnogo kažu o svemu.

Možemo zaključiti da se ne ćemo dati. Tko je s Bogom, taj je pobjednik, unatoč svim poteškoćama.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Istraživanja	40
Podsjetnik	20	Pobijeni	44
Povijesne okolnosti	25	Nagradni natječaj	51
Povjerenstva	39	Razgovor	56